

13. *Eksperti pokazali dokazi togo, sho 6 serpnaya obstril Zaporizkoyi AES zdiysnili same rosiyani.* (2022). Informator. Available at: <https://informator.ua/uk/eksperti-pokazali-dokazi-togo-shcho-6-serpnaya-obstril-zaporizkoji-aes-zdiysnili-same-rosiyani>.
14. *Lukashenko v Moskvi zayaviv, sho Ukrayina hotila napasti na Bilorus.* (2022). Uainfo.org. Available at: <https://uainfo.org/blognews/1647003522-lukashenko-v-moskvi-zayaviv-shcho-ukrayina-hotila-napasti-na.html>.
15. *Vojtyuk T. (2022). RF maye negajno rozblokovati ukrajinski morski porti, shob zapobigti prodovolchij krizi u sviti — MZS.* Suspilne novini. Available at: <https://susilne.media/245884-rf-mae-negajno-rozblokovati-ukrajinski-morski-porti-sob-zapobigti-prodovolcij-krizi-u-sviti-mzs/>.
16. *Serbiya i Kosovo: do chogo mozhe prizvesti bryazkanna zbroyeyu?* (2022). Available at: <https://www.dw.com/uk/serbia-i-kosovo-do-cogo-moze-prizvesti-brazkanna-zbroeu/a-62824290>.
17. *Ruyevich N. (2022). SBU otrimala dostup do propagandistskih metodichok rosijskih spetssluzhb pro "pravilne visvitlennya specoperaciyi" v Ukrayini.* Mediakompaniya DW. Available at: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-otrymala-dostup-do-propahandystskykh-metodychok-rosijskykh-spetssluzhb-pro-pravylnе-vysvitlennya-spetsoperatsii-v-ukraini-video>.
18. *Zbroya "sudnogo dnya". U NATO poboyuyutsya, sho Rosiya gotuyetsya vpershe viprobuvati yadernu torpedu Posejdon — ZMI.* (2022). NV. Available at: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/posejdon-u-nato-poboyuyutsya-shcho-rosiya-gotuyetsya-viprobuvati-yadernu-megatorpedu-zmi-50274077.html>.
19. *Glava Pentagonu osobisto poperediv Shoigu pro naslidki zastosuvannya yadernoyi zbroyi.* NV. Available at: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/u-pentagoni-poperedili-shoigu-pro-naslidki-zastosuvannya-yadernoji-zbroji-ostanni-novini-50274083.html>.
20. *Okupanti pereviryat "«Misis Krim»", yaka zaspivala "Chervonu kalinu".* (2022). Rakurs. Available at: <https://racurs.ua/ua/n175387-okupanty-pereviryat-misis-krym-yaka-zaspivala-chervonu-kalynu.html>.
21. *"Misis Krim-2022" oshtrafuvali na 40 tis. rubliv za vikonannya "Chervonoyi kalini", yiyi podrugu zareshchivali na 10 dib. VIDEO.* (2022). Cenzor. NET. Available at: <https://censor.net/ua/v3371350>.

Надійшла до редакції 17 жовтня 2022 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

УДК 001.817:37.01]''1991/2021'':[311:519.23]]'(477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2022.10(315).19-25

Наталія Зоріна,

науковий співробітник Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,

e-mail: n.zorina@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/000-0001-7627-7805>

Дисертаційні дослідження історико-педагогічної тематики (1991—2021): бібліометричний аналіз

Розглянуто питання висвітлення досягнень вітчизняної педагогічної науки в дисертаційних працях, захищених в Україні за роки Незалежності. Наголошено на важливості дисертаційних досліджень для розвитку педагогічної науки та практики. Результати наукових розвідок, викладені в дисертаціях, значною мірою характеризують розвиток педагогічної науки загалом, а також окремі етапи її інноваційного поступу.

Зауважено, що в оцінюванні результативності академічної діяльності важливе місце посідає бібліометрія — науковий напрям досліджень, заснований на методах кількісного аналізу бібліографічних характеристик документів, що становлять основу якісного оцінювання.

Схарактеризовано спеціальність 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" як таку, що є базовою для всіх педагогічних галузей: теоретичні положення, сформовані в дослідженнях за спеціальністю 13.00.01, спрямовані на всіх працівників освіти, а результати цих досліджень мають найбільший вплив на розвиток теорії педагогіки. Проаналізовано стан дисертаційних праць у галузі педагогічної науки, здійснених в Україні в період Незалежності (1991—2021).

Наведено результати бібліометричного аналізу дисертацій, захищених в Україні за спеціальністю 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки", що був проведений у процесі створення науково-додоміжного бібліографічного покажчика "Дисертації з питань освіти (1991—2021)". Досліджено й проаналізовано дисертаційні праці на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата наук за наведеною спеціальністю.

Здійснено кількісний і хронологічний моніторинг дисертаційних досліджень за різними показниками: динаміка захисту за роками, кількість кандидатських і докторських праць, тематика тощо.

Зроблено висновок, що використання методів бібліометричного аналізу дисертаційних праць є доцільним і перспективним для дослідження стану педагогічної науки та визначення тенденцій її розвитку.

Ключові слова: дисертація; дисертаційне дослідження; педагогічна наука; загальна педагогіка; історія педагогіки; бібліометричне дослідження

Постановка проблеми. Ефективний розвиток будь-якої галузі науки неможливий без дослідження попередніх здобутків учених. Дисертаційні праці є одним із джерел, що висвітлює стан дослідженості певної галузі науки, її актуальних проблем, практичної діяльності та характеризує етапи розвитку й інноваційні тенденції науки. Крім того, дисертаційне дослідження є одним із вагомих результатів наукової діяльності вченого, показником його академічної зрілості.

Діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України (далі — ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) як головного галузевого науково-інформаційного, методичного й координаційного центра спрямована на бібліотечно-інформаційне забезпечення розвитку наук про освіту, педагогіку та психологію. Одним із головних завдань бібліотеки як наукової установи та структурної частини НАПН України є здійснення фундаментальних і прикладних досліджень, упровадження наукових досягнень. Важливим складником фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є дисертації з питань педагогіки, психології та суміжних галузей знань. Електронний каталог бібліотеки містить понад 3700 бібліографічних записів дисертацій. Окрім того, в ньому створено Зведену базу даних дисертацій, до якої увійшли бібліографічні записи праць з електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а також записи, отримані від бібліотек вітчизняних наукових установ та університетів. Зведена база даних дисертацій налічує понад 10 500 бібліографічних записів, серед яких більш ніж 1600 — за спеціальністю 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки".

Функціонування сучасної бібліотеки як наукової установи передбачає використання новітніх методів дослідження, зокрема серед методів аналізу наукових праць, у тому числі й дисертаційних, перспективним є бібліометричний. Його застосування дає змогу оцінити ступінь актуальності й характер розвитку наукових напрямів, формування наукових шкіл, значущість наукових результатів тощо [9; 10].

У статті подано результати бібліометричного аналізу масиву дисертацій, захищених в Україні за роки Незалежності (1991—2021) за спеціальністю 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки", що є складовою частиною науково-допоміжного бібліографічного покажчика "Дисертації з питань освіти (1991—2021)".

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Останніми роками суттєво зріс інтерес учених до бібліометричних досліджень у наукових бібліотеках, використання цих методів стає дедалі актуальнішим і має позитивну динаміку.

Проблему застосування бібліометричних досліджень у бібліотеках як інструментарію моніторингу наукової діяльності, а також досвід роботи наукових бібліотек у цьому напрямі розглядали В. Білоус [1], О. Кобелев [5], А. Медведєва [10], Л. Костенко [11], Т. Симоненко [14] та інші.

Питання здійснення бібліометричного аналізу дисертаційних праць у різних галузях наукової та практичної діяльності досліджували Д. Закатнов [3; 4], С. Коваленко та Л. Пономаренко [6; 7], Н. Кропочева [8], Л. Литвинова [9], Т. Костирко, І. Бондар, І. Матоліч, М. Іванова та Ю. Іванов, І. Грищенко і Т. Власюк, О. Кашинська та інші.

Педагогічна наука в Україні є доволі розвиненою та охоплює широке коло досліджуваних проблем [16]. Науково-дослідна діяльність учених-педагогів знаходить віддзеркалення в публікаціях і захищених дисертаційних працях. Водночас вивчення джерельної бази виявило незначну кількість розвідок щодо бібліометричних досліджень дисертацій у педагогічній галузі. Зокрема, бібліометричному аналізу дисертаційних досліджень саме з питань освіти й педагогіки присвячено праці Т. Букшиної, Д. Закатнова [3; 4], С. Коваленко та Л. Пономаренко [6; 7], Н. Кропочевої [8], Т. Симоненко [14]. Отже, порушене питання певною мірою висвітлено в науковій літературі, але недостатньо широко, що актуалізує подальше розроблення цієї проблематики.

Мета статті — розглянути питання щодо репрезентації досягнень української педагогічної науки в дисертаційних працях, захищених вітчизняними вченими-педагогами за роки Незалежності України (1991—2021) за спеціальністю 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" на підґрунті бібліометричного дослідження дисертацій, проведеного у процесі формування науково-допоміжного бібліографічного покажчика "Дисертації з питань освіти (1991—2021)" [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати наукових досліджень, викладені в дисертаційних працях із питань освіти, значною мірою характеризують розвиток педагогічної науки загалом, а також етапи її інноваційного поступу. Аналіз дисертацій дає змогу сформувати об'єктивну картину розвитку певної галузі науки та окремих її дисциплін, оцінити актуальність і перспективи конкретного напрямку наукових досліджень, визначити показники масштабів, темпів, тенденцій, загального рівня їхнього розвитку, формування кількісного та якісного складу наукових кадрів у науці та освіті [9].

Одним із принципів, за яким слід виокремлювати науково-педагогічні спеціальності, є спрямованість досліджень на певні категорії споживачів наукового знання. Теоретичні положення, сформовані в дослідженнях, зокрема за спе-

ціальністю 13.00.01, спрямовано на всіх працівників освіти, а результати цих студій мають найбільший вплив на розвиток теорії педагогіки [15]. У паспорті спеціальності 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" формулу спеціальності визначено як "галузь науки, яка вивчає загальні засади педагогіки як науки, методологію педагогіки, історію педагогічної думки та освіти" [13]. Згідно з паспортом ця наукова спеціальність передбачає 27 напрямів досліджень, що якнайширше охоплюють загальні питання педагогіки, теорію навчання (дидактику), теорію виховання, освітній менеджмент, розвиток і стан педагогічної думки в історичній ретроспективі. Загальна педагогіка є базовою науковою дисципліною для всіх педагогічних галузей, адже вивчає головні теоретичні й практичні питання виховання, навчання та освіти, загальні проблеми навчально-виховного процесу, визначає принципи, форми й методи навчання та виховання, які є загальними для всіх вікових груп людей і навчально-виховних закладів. У "Педагогічному словнику" за редакцією М. Ярмаченка сформульовано таке визначення: "Історія педагогіки — наука, що вивчає розвиток теорії та практики виховання, освіти і навчання в різні історичні епохи і в різних державах" [12].

У 2016 р. відбулися зміни назв галузей і спеціальностей, за якими відбувається захист, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.04.2016 № 419 "Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 листопада 2015 року № 1151". Зокрема, внесено зміни до Таблиці відповідності Переліку наукових спеціальностей (Перелік 2011) та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Перелік 2015), згідно з якими шифр і назва спеціальності 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" викладено в новій редакції: галузь знань "01 Освіта", спеціальність "011 Науки про освіту". Більшість дисертацій, захищених в Україні впродовж 1991—2021 рр. і вміщених у покажчику [2] у розділі "13.00.01", було захищено саме за спеціальністю 13.00.01 навіть після введення зазначених змін. Проте останніми роками відбувається поступовий перехід до захисту дисертаційних робіт за оновленими шифром і назвою спеціальності.

В умовах постійного зростання масивів інформації бібліометрія стала важливим напрямом роботи наукових бібліотек. Застосування бібліометричних методів дослідження дає змогу проводити оцінювання наукової діяльності, а також її результативності. Поняття "бібліометрія" розуміють як "наукову дисципліну, що вивчає та описує кількісні закономірності об'єктів бібліотечної справи й

бібліографії для вирішення завдань бібліотекознавства та бібліографознавства" [11]. Одним із найвдаліших тлумачень бібліометрії О. Кобелев вважає таке: "Бібліометрія є методом кількісного дослідження надрукованих документів, що існують у вигляді матеріальних об'єктів або бібліографічних одиниць, а також заміників того й іншого" [5]. У монографії Л. Костенка та інших авторів подано одне з визначень терміна бібліометрія: "...науковий напрям, заснований на методах кількісного аналізу бібліографічних характеристик документів, що дають основу для їх якісної оцінки" [11]. Окрім того, бібліометрія має значну практичну користь: "...грунтовні дослідження в галузі бібліометрії необхідні через її велике значення не тільки для бібліотечно-інформаційної діяльності, а й при використанні в дослідженнях, пов'язаних з визначенням наукової політики" [11].

Фахівці ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського активно використовують бібліометричні методи дослідження в науковій і практичній діяльності. Одним із напрямів роботи є бібліометричний аналіз дисертацій у галузі наук про освіту, педагогіку, психологію. Науковий інтерес до нього пов'язаний із завданням створення науково-допоміжного бібліографічного покажчика "Дисертації з питань освіти (1991—2021)" [2] у межах виконання наукового дослідження "Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти" (2020—2022).

Основними джерелами бібліографічної інформації для формування покажчика, зокрема розділу, присвяченого спеціальності 13.00.01, стали Національний репозитарій академічних текстів, Зведена база даних дисертацій ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, система каталогів авторефератів та дисертацій НБУВ, репозитарій авторефератів НПУ ім. М. П. Драгоманова, а також сайти інститутів НАПН України та бібліотек вітчизняних ЗВО.

Під час дослідження було проведено бібліометричний і бібліографічний аналізи дисертаційних праць за спеціальністю 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки". Сукупна кількість виявлених і проаналізованих дисертацій, захищених в Україні впродовж 1991—2021 рр., становить понад 2700 одиниць. Проведене кількісне дослідження не є вичерпним, оскільки розглянуто лише праці, виявлені під час створення покажчика, проте не виключаємо, що певна їх кількість могла залишитися поза увагою. Оскільки масив інформації надто великий, у дослідженні з'ясовано лише основні хронологічні й тематичні аспекти:

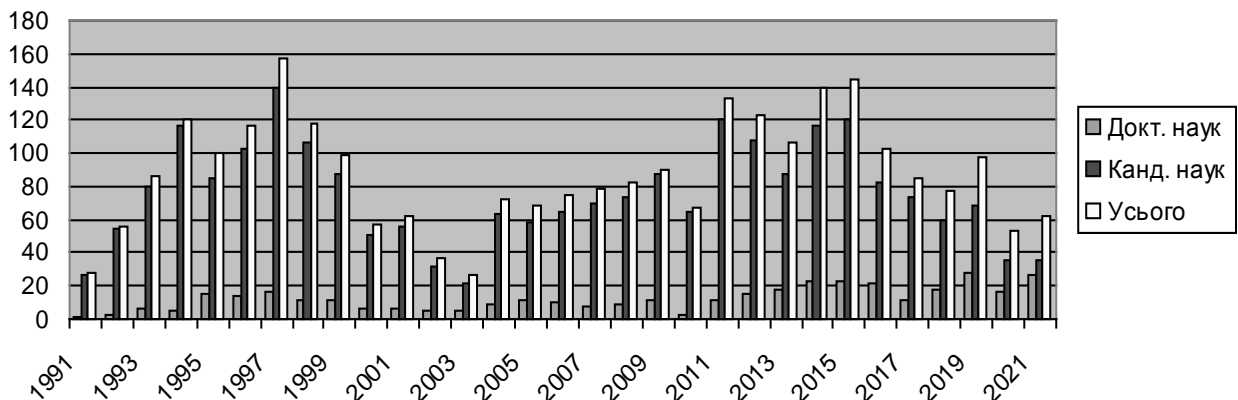
— динаміка захисту дисертацій за 1991—2021 рр.;

— розподіл захищених дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата наук;

— тематична спрямованість дисертаційних праць і досліджуваних у них проблем.

Аналіз динаміки захисту дисертацій за спеціальністю 13.00.01 в Україні за 1991—2021 рр. не демонструє чіткої закономірності в бік зростання кількості захищених праць за роками (діагр. 1). Спостерігаються періоди збільшення (1992—1998, 2004—2016) і зменшення (1999—2003) кількості захистів. Переважну частину становлять дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Це може свідчити про зростання темпів притоку молодих дослідників, залучення їх до наукової діяльності. Відсоткове співвідношення захищених докторських і кандидатських дисертацій за весь аналізова-

ний період (1991—2021) складає в середньому 14 : 86. У період 1991—1994 рр. кількість докторських дисертацій становила від 4 до 7% щороку. Починаючи від 1995 і до 2015 р. спостерігаємо поступове, але періодичне збільшення кількості захистів докторських дисертацій — від 10 до 16% (відносно до загальної кількості захищених щороку праць). Від 2016 р. загальна кількість захищених щороку дисертацій певною мірою зменшується, проте зростає відсоток захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. У період 2016—2021 рр. відносна кількість захистів докторських дисертацій значно зросла та в середньому становила понад 25% захищених у цей період досліджень.

Діагр. 1. Динаміка захисту дисертацій та співвідношення захищених докторських і кандидатських дисертацій (1991—2021)

Аналіз гендерного складу здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора наук свідчить, що відсоткове співвідношення дисертацій, захищених чоловіками й жінками за 1991—2021 рр. становить 20 : 80. При цьому в період 1991—2001 рр. кількість чоловіків-здобувачів складала від 23 до 35% у різні роки, у середньому — 28%. Проте впродовж 2002—2021 рр. кількість чоловіків-здобувачів дещо зменшилася та в середньому становила 16%.

Тематичний аналіз дисертаційних праць дає змогу виявити тенденції спрямованості наукових досліджень і схарактеризувати стан розробленості певних напрямів розвідок, їх значущість та актуальність для сучасності. Такий аналіз також допомагає визначити характерні зміни в тематиці наукових досліджень у різні періоди.

Розгляньмо результати бібліометричного аналізу тематики дисертацій за спеціальністю 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки". Наприклад, у перші роки Незалежності (1991—1994) кількість праць, присвячених дослідженням історії розвитку педагогічної думки й освіти, була доволі незначною — 7—10%. Однак надалі відсоток праць цієї тематики поступово зростав та у 1995—1999 рр. у середньому

становив 15%. Починаючи від 2000 р. кількість досліджень істотно збільшувалася й у період 2000—2021 рр. у середньому складала 55%, а в окремі роки — до 70%. Упродовж 1991—2021 рр. кількість дисертацій, присвячених питанням історії розвитку педагогіки й освіти, становила 42%. Більшу частину праць складають дисертації, в яких досліджено різноманітні аспекти становлення та розвитку педагогічної думки й освіти в Україні (80—90%) у різні історичні періоди — від часів Київської Русі до сучасності. Спостерігаємо також збільшення кількості дисертацій, присвячених питанням стану освіти в зарубіжних країнах як в історичному аспекті, так і в умовах сучасності: якщо у 1991—2003 рр. цій тематиці було присвячено в середньому до 4% праць, то починаючи від 2004 р. фіксуємо стрімке зростання кількості дисертацій з означеної тематики: у різні роки від 16 до 33%, а в середньому 27%.

Ще один напрям дисертаційних робіт — дослідження освітньої, педагогічної, наукової, просвітницької діяльності відомих діячів освіти, здебільшого українських, їхніх педагогічних поглядів і творчої спадщини. Якщо за період 1991—1992 рр. не було виявлено праць такої тематики, то у 1993—1995 рр. кількість досліджень у середньому стано-

вила майже 4%. Починаючи з 1996 р., їх кількість поступово збільшувалася й за період 1996—2017 рр. складала у середньому 13%. Останніми роками (2018—2021) кількість дисертацій з окресленої тематики певною мірою зменшувалася та в середньому становила майже 9%.

Щодо дослідження проблем, які стосуються безпосередньо освіти, то увага науковців у цьому напрямі утримується стабільно впродовж усього досліджуваного періоду (1991—2021). Проблемам вищої освіти присвячено 22% дисертацій, у тому числі вищої педагогічної освіти — 12%; середньої освіти — 24% праць, початкової освіти — майже 9%, дошкільної освіти та виховання — 4%. Питання національно-патріотичного виховання у 1991—1999 рр. розглянуто у майже 10% дисертаційних досліджень, проте від 2000 р. їх кількість зменшилася в середньому до 2%, а за весь період 1991—2021 рр. у середньому становила приблизно 5%.

Кількісні показники щодо окремих напрямів досліджень суттєво змінювалися в різні хронологічні проміжки. Наприклад, дисертації щодо проблем творчої освіти (музичної, художньої тощо): у період 1991—1999 рр. цій тематиці присвячено близько 11% дисертацій, проте впродовж 2000—2021 рр. — майже 4%, за весь період 1991—2021 рр. — у середньому 6%. У незначній кількості також наявні дисертаційні праці щодо вивчення різних дисциплін, проте здебільшого це історичні дослідження, а питання опанування різноманітних навчальних дисциплін належать до спеціальності 13.00.02 "Теорія та методика навчання", тож передбачувано, що більшість дисертацій означеної тематики було захищено саме за цією спеціальністю.

Висновки. У пропонованому дослідженні розглянуто лише окремі хронологічні й тематичні бібліометричні показники захисту дисертацій за спеціальністю 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки". Масив використаної для аналізу інформації становить понад 2700 бібліографічних записів. Зважаючи на великий обсяг даних, було досліджено лише основні тематичні напрями досліджень. Проведений аналіз не є вичерпним і не охоплює всю тематику дисертаційних праць, але певною мірою характеризує їхню спрямованість. Здобуті результати бібліометричного аналізу дисертацій, захищених вітчизняними науковцями за роки Незалежності України (1991—2021) за спеціальністю 13.00.01, свідчать про відчутну кількісну перевагу праць, присвячених історичним аспектам становлення й розвитку освіти в нашій країні.

Зберігається стабільний інтерес до вивчення проблем різних рівнів освіти: від дошкільної до вищої, як в Україні, так і за кордоном, як в історичному аспекті, так і в умовах сучасності. Загалом тематичний спектр спеціальності 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" охоплює значну кількість питань, у паспорті спеціальності [13] зазначено 27 напрямів досліджень, і кожен із них може стати предметом окремого розгляду. Пропоноване дослідження є узагальненим і надає уявлення щодо зміни акцентів уваги науковців до певних питань, але не охоплює всіх хронологічних і тематичних аспектів пошуків. За наявності наукового інтересу до такого виду розвідок для отримання конкретнішого результату щодо розвитку певних тематичних напрямів доцільно проводити дослідження за визначеними тематичними напрямами в певні історичні періоди.

Список використаних літератури та джерел

1. Білоус В. С. Бібліометричні та наукометричні дослідження — пріоритетний напрям діяльності університетської бібліотеки / В. С. Білоус — Режим доступу: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:oH_RDwyBqGAJ:https://library.vn.ua/Konf2017/text/2017_20.doc+&cd=19&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.
2. Дисертації з питань освіти (1991—2021) : наук.-допом. покажчик / [упоряд.: Пономаренко Л. О., Зоріна Н. С., Коваленко С. Г., Кропачева Н. М., Павленко Т. С. ; наук. ред. Добко Т. В. ; бібліогр. ред.: Пономаренко Л. О. ; літ. ред. Василенко Н. М.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. — Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2022. — Режим доступу: https://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=ourpublications. — Назва з екрана.
3. Закатнов Д. О. Дисертаційні дослідження з проблем використання ІКТ в освіті: бібліометричний аналіз / Закатнов Дмитро Олександрович. — Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/726917/1/Закатнов%20Дмитро%20Олександрович.pdf> (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.
4. Закатнов Д. Дисертаційні дослідження з проблем підготовки учнівської молоді до вибору професійної кар'єри: бібліометричний аналіз / Дмитро Закатнов // Професійна педагогіка. — 2022. — № 1 (24). — С. 153—163. — Режим доступу: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/752/957> (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.
5. Кобелєв О. Біобібліометрія як метод інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / Олександр Кобелєв // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 3. — С. 28—31.
6. Коваленко С. Від дистанційної освіти до "освіти у смартфоні": цифрова освіта та роль освітянських бібліотек в її розвитку / Світлана Коваленко, Лариса Пономаренко // Вісник Книжкової палати. — 2020. — № 8. — С. 30—37.

7. Коваленко С. Ретроспективний аналіз дисертацій за темою "інклюзивна освіта" / Світлана Коваленко // Науково-педагогічні студії. — 2021. — Вип. 5. — С. 173—184.
8. Кропачева Н. М. Хронологічно-тематичний аналіз динаміки захисту дисертацій з проблеми обдарованості дітей в галузі дошкільної, середньої та вищої освіти / Н. М. Кропачева // "Обдаровані діти — скарб нації!" : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (18—22 серп. 2021 р.). — Київ : ІОД НАПН України, 2021. — С. 292—297. — Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/726599/1/Stattya_Konf1_18-22.08.21.pdf (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.
9. Литвинова Л. А. Розвиток книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства: бібліометричний аналіз авторефератів (1994—2012) / Л. А. Литвинова. — Режим доступу: http://history.org.ua/LiberUA/LytvynovaRozvKn_2013/LytvynovaRozvKn_2013.pdf (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.
10. Медведєва А. С. Бібліометричні дослідження в бібліотеках як інструментарій моніторингу наукової діяльності : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / Медведєва Анжеліка Сергіївна ; наук. керівник Костенко Л. Й. ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського Нац. акад. наук України. — Київ, 2020. — 204 арк. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/disser/dis_29.pdf (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.
11. Наукова періодика України та бібліометричні дослідження : монографія / [Костенко Л. Й., Жабін О. І., Копанєва С. О., Симоненко Т. В.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2014. — 173 с.
12. Педагогічний словник / [члени редакц. колегії: І. А. Зязюн, С. І. Коваленко, В. М. Мадзігон, Н. Г. Ничкало та ін., гол. ред. М. Д. Ярмаченко] / АПН України, Ін-т педагогіки. — Київ : Педагогічна думка, 2001. — 518 с.
13. Про затвердження переліку паспортів у галузі педагогічних наук : постанова від 14.09.2006 № 6-06/8 / Президія Вищої Атестаційної Комісії України. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v06-0330-06#Text> (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.
14. Симоненко Т. В. Бібліометричний моніторинг педагогічної науки України / Т. В. Симоненко // Науково-педагогічні студії. — 2018. — Вип. 2. — С. 107—112.
15. Хриков Є. М. Галузева спеціалізація педагогічної науки / Хриков Євген Миколайович // Український педагогічний журнал. — 2018. — № 1. — С. 38—46. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrj_2018_1_7 (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.
16. Хриков Є. М. Стан та напрями розвитку педагогічної науки в Україні / Хриков Євген Миколайович // Український педагогічний журнал. — 2018. — № 2. — С. 99—112. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrj_2018_2_15 (дата звернення 19.07.2022). — Назва з екрана.

Nataliya Zorina,

*Researcher of the V. O. Sukhomlynskyi State Scientific
and Pedagogical Library of Ukraine*

***Dissertation researches of historical
and pedagogical subject (1991—2021): bibliometric analysis***

The issue of presenting the achievements of domestic pedagogical science in dissertations defended in Ukraine during the years of independence is considered. The importance of dissertation research for the development of pedagogical science and practice is noted. The results of scientific research presented in dissertation papers largely characterize the development of pedagogical science in general, as well as certain stages of innovative trends in science. It is emphasized that bibliometrics plays an important role in evaluating the effectiveness of scientific activity — a scientific direction of research based on methods of quantitative analysis of bibliographic characteristics of documents that provide a basis for their qualitative assessment. The specialty 13.00.01 "General pedagogy and the history of pedagogy" is characterized as the basic for all pedagogical fields: the theoretical positions obtained in the studies of the specialty 13.00.01 are aimed at all education workers, and the results of these studies have the greatest impact on development of the pedagogic theory. The state of dissertation research in the field of pedagogical science conducted in Ukraine during the years of independence (1991—2021) is analyzed. The results of the bibliometric analysis of dissertations defended in Ukraine on the specialty 13.00.01 "General pedagogy and history of pedagogy" are presented, made in the process of creating a scientific auxiliary bibliographic index "Dissertations on Education (1991—2021)". Theses for obtaining the scientific degree of doctor and candidate of sciences in the above-mentioned specialty are researched and analyzed. Quantitative and chronological monitoring of dissertations was carried out according to various indicators: the dynamics of defense by year, the number of candidate and doctoral dissertations, dissertation topics, etc. It was concluded that the use of methods of bibliometric analysis of dissertations is expedient and promising for researching the state of pedagogical science and determining trends in its development.

Keywords: *dissertation; dissertation research; pedagogical science; general pedagogy; history of pedagogy; bibliometric research*

References

1. Bilous V. S. (2022). *Bibliometrychni ta naukometrychni doslidzhennia — priorytetnyi napriam diialnosti univertsytetskoj biblioteki*. Available at: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:oH_RDwyBqGAJ:https://library.vn.ua/Konf2017/text/2017_20.doc+&cd=19&hl=uk&ct=clnk&gl=ua [Accessed 19.07.2022].
2. *Dysertatsii z pytan osvity (1991—2021): naukovo-dopomizhnyi pokazhchyk*. (2022). Kyiv: DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. Available at: https://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=ourpublications [Accessed 29.08.2020].

3. Zakatnov D. O. (2022). *Dysertatsiini doslidzhennia z problem vykorystannia IKT v osviti: bibliometrychni analiz*. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/726917/1/Zakatnov%20Дмитро%20Олександрович.pdf> [Accessed 19.07.2022].
4. Zakatnov D. O. (2022). *Dysertatsiini doslidzhennia z problem pidhotovky uchnivskoi molodi do vyboru profesiinoi kariery: bibliometrychni analiz. Profesiina pedahohika*, 1 (24), pp. 153—163. Available at: <https://jrmls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/752/957> [Accessed 19.07.2022].
5. Kobieliiev O. (2011). *Biobibliometriia yak metod informatsiino-analitychnoi diialnosti bibliotek. Visnyk Knyzhkovo-palaty*, 3, pp. 28—31.
6. Kovalenko S. & Ponomarenko L. (2020). *Vid dystantsiinoi osvity do "osvity u smartfoni": tsyfrova osvita ta rol osvitianskykh bibliotek v yii rozvytku. Visnyk Knyzhkovo-palaty*, 8, pp. 30—37.
7. Kovalenko S. (2021). *Retrospektyvnyi analiz dysertatsii za temoiu "inkliuzyvna osvita". Naukovo-pedahohichni studii*, 5, pp. 173—184.
8. Kropocheva N. M. (2021). *Khronolohichno-tematychni analiz dynamiky zakhystu dysertatsii z problemy obdarovanosti ditei v haluzi doshkilnoi, serednoi ta vyshchoi osvity. In "Obdarovani dity — skarb natsii!" Proceedings of the Conference, Kyiv, August 18—22. Kyiv: IOD NAPN Ukrainy. Available at: https://lib.iitta.gov.ua/726599/1/Statyia_Konf1_18-22.08.21.pdf* [Accessed 19.07.2022].
9. Lytvynova L. A. (2022). *Rozvytok knyhoznavstva, bibliotekoznavstva, bibliohrafoznavstva: bibliometrychni analiz avtoreferativ (1994—2012)*. Available at: http://history.org.ua/LiberUA/LytvynovaRozvKn_2013/LytvynovaRozvKn_2013.pdf [Accessed 19.07.2022]
10. Medvedieva A. S. (2020). *Bibliometrychni doslidzhennia v bibliotekakh yak instrumentarii monitorynhu naukovoi diialnosti. Candidate's thesis. Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho Nats. akad. nauk Ukrainy. Kyiv. Available at: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/disser/dis_29.pdf* [Accessed 19.07.2022]
11. Kostenko L. Y., Zhabin O. I., Kopaniyeva Ye. O. & Symonenko T. V. (2014) *Naukova periodyka Ukrainy ta bibliometrychni doslidzhennia*. Kyiv.
12. *Pedahohichni slovnyk*. (2001). Kyiv: Pedahohichna dumka.
13. *Pro zatverdzhennia pereliku pasportiv u haluzi pedahohichnykh nauk : postanova vid 14.09.2006 № 6-06/8*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v06-0330-06#Text>. [Accessed 19.07.2022]
14. Symonenko T. V. (2018). *Bibliometrychni monitorynh pedahohichnoi nauky Ukrainy. Naukovo-pedahohichni studii*, 2, pp. 107—112.
15. Khrykov Ye. M. (2018). *Haluzeva spetsializatsiia pedahohichnoi nauky. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1, pp. 38—46. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_1_7 [Accessed 19.07.2022].
16. Khrykov Ye. M. (2018). *Stan ta napriamy rozvytku pedahohichnoi nauky v Ukraini. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 2, pp. 99—112. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_15 [Accessed 19.07.2022].

Надійшла до редакції 31 серпня 2022 року

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 272-732.2-722.52-662(456.31)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2022.10(315).25-32

Микола Сенченко,

директор Книжкової палати України, професор,

e-mail: director@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

Цивілізаційний проєкт "Папська імперія Риму": папи та кардинали Ватикану*

У статті подано стислу характеристику діяльності пап і кардиналів Ватикану, які наприкінці XX — на початку XXI ст. очолювали Святий Престол і проводили політику, спрямовану на реалізацію цивілізаційного проєкту "Папська імперія Риму", про який йшлося в попередніх дослідженнях автора. Особливу увагу приділено німецькому кардиналові Йозефу Алоїзу Ратцінгеру — Папі, який узяв ім'я Бенедикта XVI.

Ключові слова: Ватикан; конклав; вибори; понтифікат; Банк Ватикану; католики; уніати; Сікстинська капела; орден єзуїтів; цивілізаційні проєкти; світове панування; політика; замах на Папу

Мета дослідження: надати уявлення про роль Католицької церкви та особисто 265-го Папи Римського Бенедикта XVI у захисті її інтересів та устремління до світового панування. Колишній голова Католицької Церкви та суверен Держави

Ватикан Бенедикт XVI був одним із найближчих співпрацівників Іоанна Павла II. До обрання Папою очолював Колегію кардиналів і Конгрегацію доктрини віри. Постать Бенедикта XVI цікава ще й тим, що він добровільно пішов у відставку.

* Продовження. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2022. № 4. С. 3—12; № 5. С. 3—9; № 6. С. 12—19. № 7. С. 31—39; № 8. С. 20—24.